

FRAZEMY Z BIBLIJNYMI
NAZWAMI OSOBOWYMI
W GWARACH POLSKICH

EMIL POPŁAWSKI

FRAZEMY Z BIBLIJNYMI
NAZWAMI OSOBOWYMI
W GWARACH POLSKICH

© Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie
Kraków 2014

ISBN 978-83-64275-63-0

Recenzenci:
Stanisław Koziała
Bogusław Nowowiejski

Redakcja: Aleksandra Adamczyk
Korekta: Monika Pasek
Skład: Małgorzata Piwowarczyk
Projekt okładki: Joanna Bizior

Na okładce wykorzystano zdjęcie Wiktora Wołkowa opublikowane w albumie „Siano” (na s. 125), wydanym w Białymstoku w 2011 r.

Publikacja dofinansowana przez Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

LIBRON

Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner
al. Daszyńskiego 21/13
31-537 Kraków
tel. 12 628 05 12
e-mail: office@libron.pl
www.libron.pl

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I

WSTĘPNE ZAŁOŻENIA	7
1. Obszar badań	7
2. Cele pracy	7
3. Podstawa materiałowa pracy	7
4. Zarys stanu badań	8
5. Założenia metodologiczne, zastosowana terminologia	12
6. Status nazw osobowych, ich form pochodnych i derywatów w opisywanych frazematach	16
7. Lokalizowanie materiału gwarowego. Sprawa kaszubszczyzny	17
8. Zapis cytatów gwarowych	18

CZĘŚĆ II

PREZENTACJA I ANALIZA MATERIAŁU	21
Sposób prezentacji materiału	21
AARON (ARON)	24
ABRAHAM (ABRAM)	25
ADAM	28
ANDRZEJ (JĘDRZEJ)	34
ANNASZ	41
ANTYCHRYST (ANTYKRYST)	42
BARTŁOMIEJ	46
CHRYSTUS (KRYST, KRYSTUS)	53
DAWID	56
ELIASZ	58
EWA	61
EZAW	66
FILIP	66
HEROD	68
HIOB (JOB)	71
JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)	72
JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)	74
JAN (APOSTOŁ)	78
JAN CHRZCICIEL	80
JEZUS	95
JONASZ	106
JOZAFAT (JÓZEFAT, JÓZAFAT, JOZAF)	107

JÓZEF	108
JUDA TADEUSZ	113
JUDASZ	115
KAIN	119
KAJFASZ	120
ŁAZARZ	120
ŁAZARZ Z BETANII	121
ŁUKASZ (ŁUKA)	122
MACIEJ	125
MAREK	129
MARIA (MARYJA)	137
MARTA	143
MATEUSZ	144
MICHAŁ	147
MOJŻESZ	156
NIKODEM	157
PAWEŁ	158
PIŁAT	160
PIOTR	162
SALOMON	170
SAMSON	174
SZCZEPAN	174
SZYMON (SYMEON)	176
TOMASZ	180
TYMON	184
TYMOTEUSZ	184

CZĘŚĆ III	
KONKLUZJE	187

WYKAZY SKRÓTÓW I ŹRÓDEŁ	221
-------------------------	-----

Wykaz skrótów nazw powiatów	221
Wykaz pozostałych skrótów	224
Wykaz skrótów ksiąg biblijnych	227
Wykaz źródeł materiału dialektalnego	229

LITERATURA	237
------------	-----

INDEKS OMÓWIONYCH FRAZEMÓW	267
----------------------------	-----

SUMMARY	285
---------	-----

PE3IOME	287
---------	-----

INDEKS OMÓWIONYCH FRAZEMÓW¹

adamowa ziem/ziemia → ADAM

adamowe jabłko/ jabłko adama/ ogryzek adama → ADAM

adamowy korzeń → ADAM

ale mi też Pan Jezus nagodził → JEZUS

amen Maryja → MARIA (MARYJA)

antychryst/antykryst z piekła (rodem) → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)

antykrysta twojego → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)

arona komuś nie trzeba → AARON (ARON)

Babskie lato czasem się opłaci, lecz od Judy już są grudy i ciepło się traci → JUDA
TADEUSZ

¹ Niniejszy indeks odnosi się do uogólnionych postaci frazemów, wyabstrahowanych z cytatów gwarowych. Nie uwzględnia jednostek z nazwami osobowymi bądź ich derywatami (notowanych w dialektach) przywoływanych jedynie (w wyabstrahowanych postaciach) w przypisach. Wśród nich znalazły się:

aronowe brody → AARON (ARON)

Bryczka Świętego Jakuba → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)

Droga Jakuba → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)

Dziękuję Ci, Panie Boże, żeś mię/mnie nie stworzył ani psem, ni kotem, bo to diabli potem/
po tym, ale pocziwim Abramkiem, żebym siedział za kramkiem, fajeczkę kurzył i ludzi
durzył → ABRAHAM (ABRAM)

Gospodyni Marta szeląga niewarta → MARTA

Gwiazda Jakubowa → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)

maryi miętka → MARIA (MARYJA)

mieć piotrka koło tyłka → PIOTR

miętka panny maryi → MARIA (MARYJA)

panna maryjeczka → MARIA (MARYJA)

piotra komuś napędzić → PIOTR

pyszny andrzej → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)

suchy jak Abram → ABRAHAM (ABRAM)

Bartłomiej (ci) zwiastuje, jaka jesień następuje (i czy w przyszłym latku dożyjesz dostatku) → BARTŁOMIEJ

Bartłomieja cały wrzesień naśladuje a/i z nim jesień → BARTŁOMIEJ

bartłomiejski miesiąc → BARTŁOMIEJ

Bartosz każe jaja składać w kosz → BARTŁOMIEJ

batogi świętego jana → JAN CHRZCICIEL

batożki świętego piotra → PIOTR

Benedykt w pole z grochem, Wojciech z owsem jedzie, Marek ze lnem, Filip tatarkę wywiedzie → MAREK

Benedykt w pole z grochem, Wojciech z owsem jedzie, Stanisław ze lnem, Filip tatarkę wywiedzie → FILIP

berło świętego józefa → JÓZEF

Bierz, Michale, co Pan Bóg daje → MICHAŁ

Byś miał Salomona głowę, nie dokążesz → SALOMON

ktos całuje/ ktos kogoś kocha jak Judasz Chrystusa/ Pana Jezusa → JUDASZ

Choćby łeb Salomona niebo komu dało, musi łapy polizać, gdy ma w trzosie mało → SALOMON

ktos chodzi od annasza do kajfasza → ANNASZ

ktos chodzi po herodach//z herodem/herodami → HEROD

chrobak świętego jana → JAN CHRZCICIEL

Chrystusa męka [?] → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)

Chrzest Jana w deszczowej wodzie trzyma zbiory na przeszkodzie → JAN CHRZCICIEL

chuda ewa → EWA

chytry/istny z kogoś judasz → JUDASZ

co Jezus Maryja → JEZUS

Cóż święty Józef przyniesie? Kaczka pierwsze jaja/jajo zniesie → JÓZEF

(Czasem) i klecha/organista bywa salomonem między ratajami → SALOMON

(Czasem i) na święty Jakub chleba jeszcze sobie/sobie (jeszcze) nakup → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)

Czasem świętojanki są brzegom tyranki → JAN CHRZCICIEL

Czasem święty Józek przywiezie trawy pełen wózek → JÓZEF

czerwony/ryszawy jak Judasz → JUDASZ

dał komuś Pan Jezus kogoś, coś → JEZUS

darzy się nieborakowi jak świętemu Piotrowi → PIOTR

Diabeł Ewę po włosku zwodził/ zwiódł Ewę niby po włosku, Ewa Adama (słowy) po czesku, (Bóg ich po niemiecku gromił), anioł ich wygnał: halt – po niemiecku, z rajy ich wygnał już po węgiersku/ anioł zaś po węgiersku wygnał → EWA

- dla jabłka Adam stracił rajowe dostatki → ADAM
Dla świętego Tomka zostanie się kromka → TOMASZ
długi jan → JAN CHRZCICIEL
do antykrysta → ANTYCHRYST (ANTYKRYST) [wyrażenie określające]
do antykrysta → ANTYCHRYST (ANTYKRYST) [frazja]
Do świętego Jana Chrzcziciela nie ruszaj jęczmienia → JAN CHRZCICIEL
Do świętego Mateusza nie zdejmuj kapelusza, a po świętym Mateuszu kiej (ten), co/
kto (chodzi) w kapeluszu → MATEUSZ
dolina Jozafa//Józafata/Józefa dolina → JOZAFAT (JÓZEFAT, JÓZAFAT, JOZAF)
droga dusza dla Jezusa → JEZUS
Droga Pana Jezusa → JEZUS
Droga Świętego Eliasza → ELIASZ
ktoś drze jak Adam → ADAM
Dzień/na świętego Andrzeja/Jędrzeja, dziewczkom z wróżb/wróżby nadzieja → AN-
DRZEJ (JĘDRZEJ)
dzwonki najświętszej marii panny/ panny maryi → MARIA (MARYJA)
- Eliasz kamienie rozwozi/toczy → ELIASZ
Eliaszów Wóz → ELIASZ
Ewa dała, Adam wziął → EWA
- Gdy bliżej świętego Jana kukulka zakuka, nadzieja zbóż sprzedaży z pewnością nas
oszuka → JAN CHRZCICIEL
Gdy deszcz w Jakubówkę, nie zobaczysz dębówkę → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
Gdy deszcz w świętego Michała, będzie łagodna zima cała → MICHAŁ
Gdy deszcz w święty Jakub będzie lub przed nim, giną żołędzie → JAKUB WIĘKSZY
(STARSZY)
Gdy Ewa kądziel przędła, Adam ziemię kopał, kto tam był szlachcic wtenczas i kto
komu chłopiał → EWA
Gdy/jak/jeśli/kiej (święty) Maciej lodu/zimy nie roztopi/stopi/topi, (będą) (jesz/jeszcze)
długo będą chuchali/ chuchali długo/ chuchać będą w (zimne) ręce/rękawice chłopci/
długo będą w zimne ręce chuchali chłopci → MACIEJ
Gdy/jak/kej/kiedy się Jan/Janek/Jasio/Jaś rozbeczy/rozczeni/rozkwili/rozplacze, (a)
Mac/Maryś/Matka/Matula (go) nie utuli, (to) będzie (ciągle) beczał/plakać/plakał/
popłakiwał (aż/aże) do (świętej) Urszuli² → JAN CHRZCICIEL

² Inne wersje tego przysłowia:

Gdy się Jaś rozczuli, a Magdalena go nie utuli, będzie płakał do Urszuli
Gdy się rozplacze święty Jan, to go nie utuli aż święta Anna
Gdy się (święty) Jan rozczuli, w Nawiedziny się utuli

- Gdy/jak na święty Paweł jasno, po żniwach w stodole ciasno → PAWEŁ
Gdy Jan Chrzciciel skropi, mokre będą kopy → JAN CHRZCICIEL
Gdy/jeśli Piotr święty/ święty Piotr z (świętym) Pawłem płaczą, (to) (i) ludzie przez tydzień słońca nie zobaczą → PIOTR
Gdy na Michała i Wacława jasno, nie będzie w zimie ciasno → MICHAŁ
Gdy na świętego Filipa wiśnie nie zakwitną, to na świętego Jakuba nie ma żniw → FILIP
Gdy na świętego Marka Wielkanoc przypada, cały świat zawoła biada → MAREK
Gdy na święty Józef bociek przybędzie, to już śniegu nie będzie → JÓZEF
Gdy na święty Marek deszcz idzie, to i na kamieniu owies zejdzie → MAREK
Gdy noc jasna na Michała, to nastąpi zima trwała → MICHAŁ
Gdy się Chrystus przed pełnią/ w południe rodzi, w następny rok urodzaj dogodzi → CHRYSSTUS (KRYST, KRYSTUS)
(Gdy) (susza) na/w (świętego) Bartłomieja, mroźnej zimy jest nadzieja → BARTŁOMIEJ
Gdy święty Jan łąkę kosi, lada baba deszcz uprosi → JAN CHRZCICIEL
Gdy święty Jan łąkę rosi, to chłop siano kosi (suszy, zwozi, a czasami i z wody wyciąga) → JAN CHRZCICIEL
Gdy święty Jan nastąpi, to i trawy koszą, jedni furami wożą, drudzy płachtami na górę wnoszą → JAN CHRZCICIEL
Gdy w dzień Adama i Ewy mróz i pięknie, zima wcześniej pęknie → ADAM
Gdy w świętego Piotra i Pawła deszcz leje, to jeden z tych świętych grzyby sieje → PIOTR
Gdy w święty Jan/ w święty Jan, gdy deszcz pluszcza, orzechy się nie wyłuszcza → JAN CHRZCICIEL
Gdybyś się ty nie wiem jak stroił i bryzował, nigdy nie będziesz Salomonem → SALOMON
gęsi zdrzą do Abrama → ABRAHAM (ABRAM)
głowa świętego jana → JAN CHRZCICIEL
główka świętego jana → JAN CHRZCICIEL
gorejący krzak mojsza → MOJŻESZ
grunt kaina → KAIN
Grzmot w dzień świętego Michała – żyźność przyszła, Bogu chwała → MICHAŁ
gwoździki krzyżowe od pana jezusa → JEZUS
- i (mądry) Salomon z próżnego/pustego (dzbana/naczynia) nie naczyni/naleje → SALOMON
i Pan Jezus się oszukał na świadkach fałszywych → JEZUS

Jeżeli Jasia Matka nie utuli, to będzie płakał do świętej Urszuli
Jak/kiedy się Jasio/ święty Jan rozczuli, dopiero go/ to go dopiero Najświętsza Panna utuli/utuli

i pani Ewa nie była ciekawsza → EWA

idźta z Panem Jezusem i z Matką Boską → JEZUS

Ilij! nie psuj roli → ELIASZ

jabłuszka pana jesusia → JEZUS

ktoś jest jakiś jak antykryst → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)

Jak Bartłomiej nie zasieje, nie pokropi Idzi, to się zboża, głównie żyta/ to się żyta mało w polu widzi → BARTŁOMIEJ

Jak bulwy kwitną na święty Jan, to z gospodarza będzie pan → JAN CHRZCICIEL

Jak deszcz w świętego Marka, będzie ziemniaków tylko miarka, a gdy w Marka pogoda, na ziemniaki uroda → MAREK

Jak grzmot po świętym Michale, to siej żyto na skale → MICHAŁ

ktoś/coś robi coś jak/jako/kie (prawdziwy) antykryst/antykryst (zatracony) → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)

Jak je na Jędrzeja mróz, to sobie siedlak ma gotować wóz → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)

Jak jest/ kiedy w pszenicy/życie kostrzewa, będzie/ to jest chleba, co/ile potrzeba/trzeba, a jak/jeżeli jest miotła, (to) tylko do (świętego) Piotra → PIOTR

ktoś jest jakiś jak judasz → JUDASZ

ktoś/coś robi coś jak judasz → JUDASZ

Jak już dzień przyjdzie świętego Szymona i Judy, już to zegnać należy z pól bydło do budy → SZYMON

jak Łazarz ktoś w nędzy umiera → ŁAZARZ

jak na Adama nań → ADAM

jak na świętego Jana mdze lód → JAN CHRZCICIEL

Jak na święty Józef bocian przyleci, to na skrzydłach resztki śniegu przynosi → JÓZEF

Jak nie będziemy prosić Abrahama, to nam ziemia nie zrodzi sama → ABRAHAM (ABRAM)

Jak nie odlecą ptaki do Michała, do Wilii zima nie nastąpi trwała → MICHAŁ

Jak nie wylinieje koń do świętego Jana, niech idzie do drugiego pana → JAN CHRZCICIEL ([Jak] przyjdzie/na) święty Jan, (da nam/ niesie/ przyniesie/ zbiera) jagodów/jagód/ mleka/oleju (pełen) dzban → JAN CHRZCICIEL

Jak się Bartłomiej sprawi, taką jesień pozostawi → BARTŁOMIEJ

Jak się w święty Marek przypogodzi, to sadź ziemniaki choćby w wodzie, a gdy się w Marka zachmurzy, to sadź ziemniaki na górze → MAREK

Jak święty Jan się obwieści, takich będzie dni trzydzieści → JAN CHRZCICIEL

(Jak) święty Józef kiwnie/ruszy brodą, idzie/idźże zima/zimno na dół z wodą//pójdą/ ruszą lody/rzeki na dół z wodą → JÓZEF

Jak w święty Maciej ciepło, to się będzie długo wlekło → MACIEJ

Jak w święty Marek deszcz, to jest nieurodzaju wieszcz → MAREK

Jaki Bartek niesie dzień, takąż będzie i jesień → BARTŁOMIEJ
Jaki Bartek, taki wrzesień; jaki Marcin, taka zima → BARTŁOMIEJ
Jaki dzień na świętego Bartłomieja do południa, taka będzie jesień do grudnia, a jaki po południu, taka jesień w grudniu → BARTŁOMIEJ
Jaki Jakub do południa, taka zima aż/też do grudnia; jaki Jakub po południu, taka zima też po grudniu → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
Jaki się Bartek wydarzy, taką jesień uwarzy → BARTŁOMIEJ
Jakubówka – przyorówka → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)
(Jale) kto się z Boga nie spuści, to go i Pan Jezusek nigdy nie opuści → JEZUS
Jana Chrzciciela – już kwiecia wiele → JAN CHRZCICIEL
jasny jak noc po świętym Michale → MICHAŁ
je tu mana/ je tum/ jed mana! → JEZUS
ktoś jest kudłaty jak Ezaw → EZAW
ktoś jest mądry jak Salomon/ nad króla Salomona → SALOMON
ktoś jest tak długi jak na święty Jan dzień → JAN CHRZCICIEL
(Jeśli) deszcz w świętego/święty Marek/Marka// na święty Marek, jak deszcz, robi z ziemi skwarek// (to) ziemia (w lecie) jak skwarek/skwarda// to ziem zeschnie na oskwarek³ → MAREK
Jeśli/jeżeli na/w (dzień) świętego Michała wiatr północny wieje, to na pogodę nie ma/ miejmy nadziei → MICHAŁ
Jeśli/jeżeli o/w świętego/świętym Piotra/Piotrze w lutym ciepło służy, do Wielkiejnocy zima czasy swe przedłuży → PIOTR
Jeśli mróz w święto Macieja, czterdzieści dni tegoż nadzieja → MACIEJ
Jeśli pola zielone, gdy się Chrystus rodzi, na Wielkanoc/ (to) gdy zmartwychwstaje, śnieg z mrozem/ zima kołaczom przeszkodzi → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)
Jeśli w święty Maciej zimno, to dawaj wołowi pilno (a jak ciepło, to się będzie długo wlekło) → MACIEJ
Jeziszi (Kryste)! → JEZUS
Jezus Maria/Maryja → JEZUS
Jezusie Maryjo! → JEZUS
Jeżeli ciepło w dzień świętego Piotra, to zima do Wielkiejnocy potrwa → PIOTR
Jeżeli święty Maciej lód zdławi, to go i postawi → MACIEJ
józefski miesiąc → JÓZEF
judaszowe pieniądze/talary → JUDASZ
judaszowski postępek → JUDASZ
judaszowskie pocałowanie → JUDASZ
komuś już Abram zaziera do oczu → ABRAHAM (ABRAM)

³ Inna wersja tego przysłowia: Na święty Marek ziemia jak skwarek.

Już/na (świętego) Jana ruszajmy/ruszamy do siana/ pierwsze kopy siana/ zabierz są do siana → JAN CHRZCICIEL
ktoś już patrzy/zaziera do/na Abrahama/Abrama → ABRAHAM (ABRAM)
Już po świętym Bartłomieju, jedz już kluski na oleju → BARTŁOMIEJ
Już po świętym Mateuszu, a ty jeszcze w kapeluszu → MATEUSZ
ktoś (już) poszedł grać na Dawidowej harfie/ z Dawidem na harfie grać → DAWID

ka ta dusza do Jezusa → JEZUS
kawał antychrysta/antykrysta → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)
Kiedy deszcz przed świętym Janem, to po żniwach gbur jest panem → JAN CHRZCICIEL
Kiedy Piotr i Paweł deszczem częstuje, piekarz dwakroć więcej wody potrzebuje → PIOTR
Kiepski/lichy ten gospodarz, co/który na święty Michał (dopiero) kopy z pola spychał → MICHAŁ
klucze/kluczyki świętego piotra → PIOTR
kobieta herod → HEROD
kochać/lubić kogoś jak święty Michał diabła → MICHAŁ
Koło świętej Ewy nos/obuj długie cholewy → EWA
konik pana jezusa → JEZUS
korona pana jezusa → JEZUS
korzeń jezusa chrystusa → JEZUS
koszyczki najświętszej panny maryi → MARIA (MARYJA)
kotki panny marii → MARIA (MARYJA)
krew/krewka pana jezusa → JEZUS
krewny po Adamie (i Ewie) → ADAM
ktoś kręci się jak Jonasz w wielorybie → JONASZ
król herod → HEROD
krówka pana jezusa → JEZUS
Kryste Panie → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)
krystowa godzina → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)
Kryście chrań → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)
Kryść Pana Boga → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)
Kryść (Panie) Boże → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)
Kto kocha Maryję, nie pyta się o wiliję → MARIA (MARYJA)
Kto nie wierzy w Jezusa, ten musi iść pod Prusa → JEZUS
Kto przyrodzenie umie zwyciężyć, więcej umie niż Samson → SAMSON
(Kto) sadzi/sadź (kartofle/ziemniaki) na/w (wigilię) (świętego) Marka/ na świętego Marka, (a/to) będzie (z nich)/ to (ma/miał) (duża) (pod/z) (każdego/każdym) (krzaczkiem/krzakiem/rządka/rzędą) (cała/duża) miarka/miarkę → MAREK

Kto z ludźmi nieszczerze – judaszem go witaj → JUDASZ

laseczki pana jezusa → JEZUS

laska chrystusowa → CHRYSTUS (KRYST, KRYSTUS)

lenek panny maryi → MARIA (MARYJA)

ktoś leży jak Łazarz → ŁAZARZ

lilijka świętego józefa → JÓZEF

listki pannej maryi → MARIA (MARYJA)

lo Krysta Boga/Pana → CHRYSTUS (KRYST, KRYSTUS)

ktoś ma nos jak judaszów krzywak → JUDASZ

mądry jak Salomon → SALOMON

męka chrystusowa → CHRYSTUS (KRYST, KRYSTUS)

męka pana jezusa → JEZUS

Michał swaczynę pokichał/skichał → MICHAŁ

Michałkowe sianko/siano, marcinkowe żytko – kata/licha warte wszystko → MICHAŁ

Miękko na Andrzeja/Jędrzeja, (oj,) niedobra nadzieja → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)

miły salomonie! → SALOMON

mina/postać judasza → JUDASZ

modli się do świętego Jopa o/żeby (miała) dobrego chłopca (do świętej Elżbiety o dobrą kobietę) → JÓZEF

Mówił święty Toma, że najlepiej doma → TOMASZ

Mról na Macieja – dla zimku nicdobra nadzieja → MACIEJ

Na Adama, Ewy dobre bydłu plewy → ADAM

Na Bartłomieja Apostoła bocian do drogi dzieci woła → BARTŁOMIEJ

Na Bartłomieja deszcz, siedlaczku siej, kiej chcesz → BARTŁOMIEJ

Na Gromniczną Maryję niedźwiedz budę rozwali lub poprawi ją → MARIA (MARYJA)

Na Jakuba deszcz, złych żniw wieszcz → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)

Na Jana czeladź już nie zmienia pana → JAN CHRZCICIEL

Na Macieja zima pacieje → MACIEJ

Na Maciejca zniesie gęś pierwsze jajca → MACIEJ

Na Marka nie kidaj słoniny do garnka → MARKA

Na Narodzenie Maryi pogodnie, będzie tak cztery tygodnie → MARIA (MARYJA)

(Na) Nawrócenie świętego Pawła, połowa zimy przepadła → PAWEŁ

Na/od świętego Jana jagody/ mamy jagód do (pełni) dzbana → JAN CHRZCICIEL

Na/przyjdzie święty Jakub, stanie (w stodole żyta) sto kup → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)

na rany Chrystusa → CHRYSTUS (KRYST, KRYSTUS)

Na Szczepana chłopaki tańczują aż se podrą nogi po kolana → SZCZEPAN

- Na Szymona i Judy czas obgacić/opatrzeć budę → SZYMON
Na Szymona, Judy jesień twardnie aż do gruzy → SZYMON
Na świętą Jadwigę przyjdę albo nie przyjdę; na święty Tomasz, to mnie już isto masz → TOMASZ
Na (świętego) Adama i/, Ewy czas przyszyć/noś długie cholewy → ADAM
Na świętego Andrzeja śnieg, szukaj dla zboża leg → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
Na świętego Bartłomieja czajka uciecze i chłop już zboża w polu nie usiecze → BARTŁOMIEJ
Na świętego Bartłomieja otwiera się siew i knieja → BARTŁOMIEJ
Na świętego Eliasza z nowego użątka/wątku/wziątka kasza → ELIASZ
Na świętego Filipa to już krowa trawę ścipa → FILIP
Na świętego Jakuba bierze się kapusta do czuba → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
Na świętego Jakuba bywa już z żytem próba → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
Na świętego Jakuba już się w polu dłuba → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)
Na świętego Jakuba ostatnia siewu próba → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)
Na świętego Jana Chrzciciela ostatek żyta na chleb mielą → JAN CHRZCICIEL
Na świętego Jana pozbędę się pana → JAN CHRZCICIEL
Na świętego Jana ustrój barana → JAN CHRZCICIEL
Na świętego Józefa bocian przyleci → JÓZEF
Na świętego Józwa przez pole bruzda → JÓZEF
Na świętego Łukasza jest w domu chleb i kasza/ obfity chleb i kasza → ŁUKASZ (ŁUKA)
([Na] świętego) Macieja (dobra/już/lata/pierwsza) lata/wiosny/zimku nadzieja → MACIEJ
Na świętego Marka ostatni groch i jarka → MAREK
Na świętego Marka późny owies//późny siew owsa/ siew owsa późny, (a) ranna/wczesna tatarka → MAREK
Na świętego Marka rychły groch, późna tatarka → MAREK
Na świętego Marka siej lepiej groch do garnka → MAREK
(Na) świętego Marka sieje się ostatnia jarka → MAREK
Na świętego Marka trawy do garnka → MAREK
Na świętego Marka wyłazi groch z garnka → MAREK
Na świętego Mateusza dostaje/dostanie kapusta kapelusza → MATEUSZ
Na świętego Nikodema/ pogoda na Nikodema – (to) cały miesiąc// cztery niedziel/ niedziele deszczu/deszczu nie ma → NIKODEM
Na świętego Szczepana bywa błoto po kolana → SZCZEPAN
Na świętego Szczepana, kto co rok odmienia pana, zła na nim sukmana → SZCZEPAN
Na świętego Szymona babskie lato (już) kona → SZYMON
Na (świętego) Szymona i/, Judy boi się koń gruzy/ koń boi się gruzy// na Symeona, Judy boit sia koń gruzy → SZYMON

- (Na) (świętego) Szymona/Symeona i/, Judy (trza/trzeba się) spodziewać/ spodziewaj się (śniegu albo/i/,) grudy → SZYMON
- Na świętego Toma starsi gwarzą doma → TOMASZ
- Na święty Bartek owocu dostatek → BARTŁOMIEJ
- Na święty Bartłomiej już/ włoży ręce/ rękę/ z rękami na płomień → BARTŁOMIEJ
- Na święty Bartłomiej lezie/uciekaj (stara) baba/babo z dupą/tyłem na płomień → BARTŁOMIEJ
- (Na [święty]) Bartłomiej (owsy/wszystko/żyto) (z pola) ciapie/potłumi/potumiej/ tłumiej/utłumi → BARTŁOMIEJ
- Na święty Bartłomiej słońce żywy płomień → BARTŁOMIEJ
- Na święty Bartłomiej śmiało żyto siej! → BARTŁOMIEJ
- Na święty Eliasz do południa przeoruj, po południu w zagon orz → ELIASZ
- Na święty Filip i Jakub jak wiśnia zakwitnie, to na drugi Jakub stanie sto kup → FILIP
- Na święty Jakub chleba sobie nie kup → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
- Na święty Jakub grochu/kartofli naskub → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
- Na święty Jakub, kiedy już zjadłeś, to kup → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)
- Na święty Jakub początek rachub → JAKUB MNIEJSZY (MŁODSZY)
- Na święty Jan każdy se/sobie pan → JAN CHRZCICIEL
- na kogoś święty Jan spojrzal → JAN (APOSTOŁ)
- Na święty Jędrzej szukają baby przędzy → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
- Na święty Józef chłop wołami pochęka, a żuraw sobie pokrząka → JÓZEF
- Na święty Józef, gdy płyną wody, na święty Wojciech rznij trawę dla trzody → JÓZEF
- Na święty Józef/Józek czasem śniegu wózek → JÓZEF
- Na święty Józef kopalina, na święty Wojciech trawina → JÓZEF
- Na święty Józef pogoda, będzie w polu uroda → JÓZEF
- (Na) (święty) Łuka/Łukasz, czego (jeszcze) (po polu/ w dole) szuka/szukasz? ([–(Ano/ Oto) rzepy!] – A boś/Alboś (to) jej (dziadu) (w dole/sklepie) ślepy?/ Czyś i w domu ślepy?)/(– Rachuję zagony, który nie zasiany) → ŁUKASZ (ŁUKA)
- Na święty Łuka schowaj pług i włóka → ŁUKASZ (ŁUKA)
- Na święty Łukasz nadaremno grzybów szukasz → ŁUKASZ (ŁUKA)
- Na święty Maciej lody wróżą długie chłody, a gdy płynie już struga, to i zimy niedługo → MACIEJ
- Na święty Marek w Grabowcu/Sarnowie jarmarek → MAREK
- (Na) święty Michał (kopy [do stodół]) (z pola) (wszystko) pospychał/spychał → MICHAŁ
- Na święty Piotr, Paweł uschnie żyta kawał → PIOTR
- Na święty Szczepan każdy sługa większy niż pan → SZCZEPAN
- Na święty Toma będą wieprze doma (bo je ze żołądzi chłop do dom przypędzi) → TOMASZ
- (Na) święty Toma/Tomasz Gody ([już] w) doma/domu → TOMASZ

- Na święty Tymoteusz kup se czapkę, nie kapelusz → TYMOTEUSZ
- Na święty Wawrzyniec dostaje kapusta wieniec, a od Tadeusza dostaje kapelusza → JUDA TADEUSZ
- (Na/w) święty Szczepan – każdy parobek/se/sługa sobie pan → SZCZEPAN
- Na/z Pana Jezusa się nie spuszcza, a/ale rób, co/jak (ci) każe stary obyczaj → JEZUS
- Na Zwiastowanie Panny Maryi już się próżne bydłę w polu używi → MARIA (MARYJA)
- ktoś naśladuje Ewę → EWA
- ni ma Adamowi samociąg, dy z Ewką ciągnie → ADAM
- nie daj Kryste Jezu → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)
- Nie dla Jezusa, a dla chleba kusa → JEZUS
- Nie jędrusić, a na koszule gnusić → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
- nie kąp się, póki święty Jan wody nie ochrzczi → JAN CHRZCICIEL
- (Nie udawaj, biedo, pana [bo]) nie każdego dnia/ nie wiedno/ nie zawsze (wigilia) świętego Jana (i nie zawsze łaska u pana) → JAN CHRZCICIEL
- Niech chucha chudeusza, kto zabył Mateusza → MATEUSZ
- niech jest zgoda jak z Piotrem u Heroda → PIOTR
- (niech/niechże będzie) pochwalon/pochwalony (bądź) (Pan) Jezus Chrystus (nasz)/ Jezus Chrystus pochwalony → JEZUS
- Niech po Mateuszu chucha, kto sobie nie kupił kozucha → MATEUSZ
- niewierny jak Tomasz → TOMASZ
- niewierny/niewierzący Tomasz/Tomek → TOMASZ
- o Jezu, ludzie kochani! → JEZUS
- o la Boga! Jezus! Jezus, Maria! → JEZUS
- o mój Jezus kochany → JEZUS
- (O świętej Katarzynie pomyśl o pierzynie), na świętego Andrzeja/Jędrzeja trza kozucha dobrodzieja → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
- oczka pana jezusa → JEZUS
- ktoś od Adama rozpoczyna/zaczął/zaczyna coś//ktoś zaczyna od Adama coś → ADAM
- od annasza do kajfasza (od kajfasza do annasza/ od kajfasza do judasza, od judasza do piekła) → ANNASZ
- Od świętego Bartłomieja uciekają bociany po kolei → BARTŁOMIEJ
- Od świętego Judy to są śniegi i grudy → JUDA TADEUSZ
- Od świętego Toma posiedź sobie doma → TOMASZ
- odda ci na sądny dzień, na Józefata dolinie → JOZAFAT (JÓZEFAT, JÓZAFAT, JOZAF)
- ktoś odsyła kogoś od annasza do kajfasza → ANNASZ
- ogniwy antykryst → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)
- Oj, mróz na chudeusza, gdy zasnął Mateusza → MATEUSZ
- Około świętej Marty płac za żniwa/żniwo, dawaj kwarty → MARTA

(On) nie służy/służyłeś Adamowi/ Panu Bogu, ino/jeno/tylko (świętej) Ewie, (bo) nie chodzi/chodziłeś na/w butach/napiętku/obcasie/podeszwie, ino/jeno/tylko na cholewie → ADAM

oset pana jezusa → JEZUS

osiół krystów → CHRYSSTUS (KRYST, KRYSTUS)

owieczka pana jezusa → JEZUS

palenie judasza → JUDASZ

ktoś pali judasza → JUDASZ

paluszek pana jezusa → JEZUS

paluszki pana jezusa → JEZUS

ktoś pamięta Adama i Ewę → ADAM

Pamiętając na Tymona, sprawuj rolę pod jęczmiona → TYMON

Pan Jezus więcej cierpiał → JEZUS

pana jezusa krew → JEZUS

pana jezusa laska → JEZUS

pana jezusa włosy → JEZUS

panna maria/maryja → MARIA (MARYJA)

panny maryi warkoczyk → MARIA (MARYJA)

pantofelki pana jezusa → JEZUS

Parno na Jakuba, przyda się na Gody szuba → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)

pasek świętego jana → JAN CHRZCICIEL

Pawła Nawrócenie – ptaszki do polski, koszula do skóry → PAWEŁ

piesek pana jezusa → JEZUS

Piotr, gdy katedrę zasiądzie, mrozów już nie będzie → PIOTR

Po Bartłomieju trzymaj, chłopie, suknię na rzemieniu, a ty, babo, rzyć na płomieniu → BARTŁOMIEJ

Po Bartłomieju trzymaj rękawice w kieszeni → BARTŁOMIEJ

po judaszowemu/judaszowski → JUDASZ

Po Michale może paść i na powale, po Jadwiźce i na wieszce → MICHAŁ

Po (świętym) Jakubie każdy (już) (kartofle/ w swoim garnku) dłubie → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)

Po świętym Janie na musze sadło jak na baranie → JAN CHRZCICIEL

Po świętym Mateuszu (każdy) chłop/ kiep/ kiep ten, co/ kto chodzi w kapeluszu → MATEUSZ

Po (świętym) Mateuszu nie chodzi się/ nie chodź/ nie wolno chodzić (chłopie) w (słomianym) kapeluszu → MATEUSZ

Po świętym Michale granic nie ma wcale → MICHAŁ

Po świętym Michale już nikt o łąki nie staje → MICHAŁ

Po (świętym) Michale już wszędzie pasali// możesz paść/ można paść/ pasie się/ wolno paść (panu) (i) (już) na/po/w (całym) kale/kawale/potrawie/powale/skale/wale → MICHAŁ

Po świętym Michale siej żyto choćby i na skale → MICHAŁ

Po świętym Michale to ci w potraw walę → MICHAŁ

ktos pojechał/pojedzie/poszedł do Abrahama/Abrama (na piwo) → ABRAHAM (ABRAM)

Pojechał Marek// święty Marek idzie/poszedł/wyszedł na folwarek, ogląda zagony, który dobrze zasiany// obaczyć/ogłądać/zobaczyć żytko, czy/czyli (już) weszło/wyszło/wzeszło/zeszło wszystko/wszytko → MAREK

ktos poszedł do wojska świętego Michała → MICHAŁ

ktos poszedł na łono Abrahama → ABRAHAM (ABRAM)

potrzebny jak Piłat w credo → PIŁAT

ktos potrzebny jest/ wlaźł/ wmieszał się jak Piłat w credo/kredzie → PIŁAT

Powiada święty Toma: wszędzie dobrze, a najlepiej doma → TOMASZ

Pożywaj ze świętym Jakubem, a bierz łyżkę z czubem → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)

ktos prawi o tem i o owem – o Adamie i Ewie, i o jabłku, i o drzewie → ADAM

pre Krysta Pana → CHRYSZTUS (KRYST, KRYSTUS)

Przed dniem świętego Marka ile żaba kuka, tyle dni po nim milcząc, spokojności szuka → MAREK

Przed Maciejem jak połamię lody, po Macieju szukaj pod lodem wody → MACIEJ

Przed Michałem mają być siewy w kraju całym → MICHAŁ

Przed świętym Janem o deszcz prosić trzeba/ trzeba prosić// prosić o deszcz potrzeba/ trzeba, (a) po świętym Janie (sam rad ciecze z nieba/to)/ potem (i) nieproszony pada/ i sam będzie rosić (aż go będzie dosyć) → JAN CHRZCICIEL

(Przyjdzie) święty Michał, będzie (z ludzi) ogorzeliń/ogorzeliźnę spychał → MICHAŁ pszeniczka najświętszej marii panny → MARIA (MARYJA)

Ptaszki do Michała, gdzieś zima została → MICHAŁ

Ptaszki przed Michałem odleciały – będzie ostry grudzień cały → MICHAŁ

pusty jak chłopska stodoła na święty Jan → JAN CHRZCICIEL

rączka pana jezusa → JEZUS

ktos rzuca/trzepie się jak Piotrowa mać → PIOTR

salomonowa głowa → SALOMON

serduszka pana jezusa → JEZUS

ktos siedzi jak Job na kupie gnoju → HIOB (JOB)

ktos siedzi na Abrahama łonie → ABRAHAM (ABRAM)

Siew na święty Marek, dobry plon tatarak → MAREK

- Skoro ochrzczi wodę Janek, tuli światło swoje dzionek → JAN CHRZCICIEL
Skoro po Macieju drzewa się ogrzeją, pobiegnij do sadu, oczyść go z owadu → MACIEJ
Słota w dzień Adama i Ewy – strzeż od zimna chlewy; a jak mróz i pięknie – zima wcześniej pęknie → ADAM
stare józefy → JÓZEF
stary adam → ADAM
sucha ewa/ewka → EWA
synie dawidów, bierz kij a bij Żydów → DAWID
szeroko o tem Dawid pisał → DAWID
Szymona i Judy – uciekaj do budy, bo się kokosi i mróz nam przynosi → SZYMON
- ścięcie świętego jana → JAN CHRZCICIEL
Śnieg na/w świętego Andrzeja/Jędrzeja, dla żyta zła/niewielka w życie nadzieja → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
ktoś śpi jak Łazarz → ŁAZARZ Z BETANII
(Święta) Katarzyna adwent nadarzyła/zaczyna/założyła/zawijazuje, (a) (święty) Jędrzej go na węzeł zaciągnie/ go potwierdza/ jeszcze mędrzej → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
Święta Katarzyna klucze pogubiła, święty Jędrzej znalazł, zamknął adwent zaraz → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
Święta Katarzyna śmiechem, święty Andrzeja/Jędrzej grzechem → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
Święta Katarzyna zakazuje/zawijazuje, święty Andrzeja zakazuje/zawijazuje → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
świętego piotra korzenie → PIOTR
świętego piotra ziele → PIOTR
Świętojanki kiedy padną, zboża w równiach się pokładną → JAN CHRZCICIEL
Świętojański owies, marcinkowe żytko – warte licha wszystko → JAN CHRZCICIEL
świętojańskie ziele → JAN CHRZCICIEL
Święty Bartłomiej muchy potłumi → BARTŁOMIEJ
Święty Bartłomiej podwieczerek/śniadanie potłumi/przytłumi → BARTŁOMIEJ
Święty Bartłomiej przyniesie świeczkę nad komin → BARTŁOMIEJ
Święty Bartłomiej robaka przytłumi → BARTŁOMIEJ
Święty Bartłomiej, wypnij dupę na płomień → BARTŁOMIEJ
Święty Idzi do szkół pędzi, święty Michał do szkół wypycha → MICHAŁ
Święty Jakub – ze szkół wykup → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
Święty Jakubie, zamknij chmury w kadłubie → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
święty Jan chrzci/ochrzcił wodę → JAN CHRZCICIEL
Święty Jan na wsi wielki pan → JAN CHRZCICIEL
święty Jan wiedno tę biedę śle → JAN CHRZCICIEL
Święty Jan żołądz sadzi, a święty Wawrzyniec gładzi → JAN CHRZCICIEL

- Święty Jan żołędź zawiązał, a święty Michał pospychał → JAN CHRZCICIEL
Święty Janie, głuchy na kukanie → JAN CHRZCICIEL
święty janik → JAN CHRZCICIEL
Święty Jędrzej adwent przytwierdzi → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
Święty Józef laską w ziemię kole, wyjeżdżajcie chłopcy orać w pole → JÓZEF
Święty Józef pogodny, będzie roczek urodny → JÓZEF
Święty Józef wiezie trawy wózek, ale czasem smuci, bo śniegiem przyrzuci → JÓZEF
Święty Łuka włazł do buta → ŁUKASZ (ŁUKA)
Święty Maciej lód z rzek (i stawów) porusza i traci → MACIEJ
Święty Maciej zimę straci/traci albo/albo/ale/lub (czasem) (ją) bogaci/wzbogaci/podskaci → MACIEJ
Święty Marek otwiera folwark → MAREK
Święty Marek rzuci/rzucił/włoży/włożył/wraził/wrzuci do wody ogarek → MAREK
Święty Mateusz dodaje chłodu i raz ostatni podbiera miodu → MATEUSZ
Święty Mateusz – siałbym żyto – nie rychło już! → MATEUSZ
Święty Michał będzie ludki do kopy spychał → MICHAŁ
Święty Michał będzie ludzi w kominek wypychał → MICHAŁ
Święty Michał granice/płoty/wiechy porozpychał/pospychał → MICHAŁ
Święty Michał (już) (do beczi) kapustę (do dołu) spychał/wpychał → MICHAŁ
Święty Michał lato przekichał → MICHAŁ
Święty Paweł nawrócił się do Boga, a dzień do nas → PAWEŁ
Święty Paweł tak powiada: Kto nie robi, niech nie jada → PAWEŁ
święty piotr → PIOTR
Święty Piotr, gdy się rozgrzeje, wiosna prędko nie przyspieje → PIOTR
Święty Piotr korzonek w życie/żyto podpala/suszy → PIOTR
Święty Szczepan – więcej sługa (znaczy) jak pan → SZCZEPAN
Święty Szymon i Juda – niedaleko śnieg i gruda → SZYMON
- (tak) mądry/chytry jak Salomonijowa/Salomona/Salomonowe buchy/buksy/buty/gać/
portki/kozy → SALOMON
taka saga Ewa → EWA
taki sagi Adam → ADAM
trzewik panny marii → MARIA (MARYJA)
twarz pana Jezusa → JEZUS
ty tak marzniesz jak Hejszów kot na potęgowskich pustkach, co na święty Jan na piecku
zmarł → JAN CHRZCICIEL

- u kogoś zawsze przed świętym Jakubem → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
Urbanów owies, pawłowe żytko, kata warte wszystko → PAWEŁ

- ktos uwidzial Abrahama → ABRAHAM (ABRAM)
- w adamowym ubraniu → ADAM
- W dzien swietego Jakuba chmury, beda sniegu fury → JAKUB WIĘKSZY (STARSZY)
- W dzien swietego Marka sieje sie tatarka → MAREK
- W swięto Katarzyny są pod poduszką dziewczyny, w wigilię swiętego Jędrzeja jest dla dziewcząt nadzieja → ANDRZEJ (JĘDRZEJ)
- W swięty Pawel pogoda – w polu piękna uroda → PAWEŁ
- warkoczyki panny maryi → MARIA (MARYJA)
- Warsztat Swiętego Józefa → JÓZEF
- We Wielki Piątek boleści Maryi początek → MARIA (MARYJA)
- wieczera pana jezusa → JEZUS
- Wielu deszczu przed Janem, tela pogody po nim → JAN CHRZCICIEL
- Wiemy to, panie Pilacie, iż ten łańcuch dawno macie → PIŁAT
- Wigilia jasna, swięty Jan ciemny – obiecują rok przyjemny → JAN (APOSTOŁ)
- włoski najswiętszej panny marii → MARIA (MARYJA)
- włoski pana jezusa → JEZUS
- włosy panny marii/maryi → MARIA (MARYJA)
- woda swiętego piotra → PIOTR
- Wóz Dawida → DAWID
- Wóz Salomona → SALOMON
- Wózek Antychrysta → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)
- ktos wstąpił do zakonu adamowego → ADAM
- wszystkiemu Ewa winna → EWA
- Wszystko się z czasem zmieni: Łazarz w niebie, bogacz w sieni → ŁAZARZ
- ktos wygarbował komuś skórę jak swięty Michał diabłu → MICHAŁ
- ktos wymył się od wszystkiego jak Piłat → PIŁAT
- ktos wziera do Abrama → ABRAHAM (ABRAM)
-
- zakon adama → ADAM
- zazdrosny jak Piotrowa mać → PIOTR
- Zbieraj rumianek, bo swięty Janek → JAN CHRZCICIEL
- ziele pana jezusa → JEZUS
- ziele swiętego piotra → PIOTR
- zielona ewka → EWA
- zła baba jak Herod → HEROD
- zły jak antykryst z piekła → ANTYCHRYST (ANTYKRYST)
- zobaczymy się na Józafata dolinie → JOZAFAT (JÓZEFAT, JÓZAFAT, JOZAF)

Indeks omówionych frazemów

żabka pana jesususa → JEZUS

ktoś żałuje z Dawidem → DAWID

żeberko pana jesususa → JEZUS

żebro adamowe → ADAM

żebro adamowe nie przynosi tak wiele pożytku jak szkody → ADAM

Żółknie w polu wciąż trawa, dla bydełka chudo, nie wesołać to sprawa, idzie Szymon z Judą → SZYMON

żytko/żyto pana jesususa → JEZUS